

Explicativul, narativul și descriptivul în discursul religios

Sorin GUIA

This paper deals with the global discursive-argumentative strategies used in Romanian sermons delivered by various religious speakers in order to build strong argumentation, to enrich the discourse argumentative force and to offer the public certain information.

Keywords : religious discourse, global discursive-argumentative strategies, techniques of discursive construction, argumentative connectors.

A construi un discurs înseamnă a alege argumentele necesare susținerii sau respingerii unei teze și de a le organiza astfel încât să producă maximum de efect. Deși discursul religios este un discurs argumentativ, persuadarea, strâns legată de noțiunea de *cîmp al argumentării*, se face ținînd cont de o *etică a argumentării*¹. Eficacitatea și finalitatea persuasivă nu sînt urmărite prin artificii argumentative care să contravină acestei etici. Se dorește adeziunea ca o consecință a trăirilor, a convingerilor și a credințelor religioase pe care oratorul și credincioșii săi le au în comun. Atît preotul, cît și cei care participă la slujbele religioase au aceleași convingeri și credințe, rolul predicatorului rezumîndu-se la sistematizarea și reactualizarea informației liturgice, biblice sau patristice. Oratorul trebuie să se raporteze la auditoriu (să țină cont de experiențele anterioare și de nevoile de moment ale acestuia, să se adapteze contextului sau situației de comunicare²), dar și să țină cont și de constrîngerile generice specifice acestui gen de discurs (raportarea la învățăturile biblice și dogmatice etc.), care îi oferă specificitatea și solemnitatea și îi conferă legitimitatea.

¹ Philippe Breton consideră argumentarea ca act esențial al activității umane, stabilind trei elemente care ajută la delimitarea acestui cîmp: „a argumenta înseamnă în primul rînd *a comunica*: noi ne aflăm într-o situație de comunicare, care implică, ca orice situație de acest tip, parteneri și un mesaj, o dinamică proprie; a argumenta nu înseamnă *a convinge cu orice preț* (...); a argumenta înseamnă a *raționa*, a propune o opinie a altora și a le oferi raționamente viabile pentru a o adopta”; cf. Philippe Breton, *L'argumentation dans la communication*, Éditions La Découverte, Paris, 1996, p. 16.

² Situația de comunicare este un concept cheie în abordarea pragmatică a discursului, concept cunoscut și sub termenul de „context”. Daniela Roventă-Frumușani, în *Semiotică, societate, cultură*, Institutul European, Iași, 1999 vorbește de *contextul psihologic al intențiilor și credințelor interlocutorilor*.

Strategia, ca proces, presupune ansamblul regulilor după care vorbitorul își construiește discursul în scopul persuadării receptorului. Vom prezenta câteva dintre strategiile utilizate de intervenientul argumentativ în demersul său de obținere a adeziunii interlocutorilor la o propoziție / teză.

O taxonomie a strategiilor argumentative³ propune diferențierea acestora pe două paliere, în funcție de nivelul la care ele se articulează: strategii discursiv-argumentative globale (explicația, descrierea sau narațiunea) și strategii discursiv-argumentative punctuale (cum ar fi interogația retorică, negația polemică, metafora retorică, tehnici ce pot fi considerate ca „declanșatori argumentativi ce vor dinamiza derularea întregului parcurs interactiv”⁴).

Explicativul, narativul și descriptivul se împletesc în predici cu scopul de a construi o argumentare încheiată, de a conferi discursului o forță argumentativă evidentă și de a face accesibil interlocutorului său un anumit conținut informațional. Deși cele trei strategii se constituie ca un liant discursiv, explicația joacă un rol dominant, narativul și descriptivul fiind subsumate acesteia. Predicatorii au consacrat părțile cele mai lungi explicațiilor și raționamentelor⁵.

Explicațiile sînt, de cele mai multe ori, de ordin biblic sau dogmatic, alteori axîndu-se și asupra etimologiei unor termeni consacrați limbajului religios. Explicația presupune o *schematizare*, o justificare a motivelor pentru care obiectul supus discuției a devenit subiect de explicitare și o organizare discursivă coerentă⁶: „«Aceștia», *adică* oamenii următori ai lui Hristos” (A1)⁷; „Strădania continuă de a se dezbrăca de «preadulcea otravă» a părerii de sine, *adică* de mîndrie” (A1); „ne-am adus «pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră Lui Hristos»; ne-am adus, zic, unii pe alții (...) *pentru că* ne-am adus pe noi și, în același timp, în mintea și în inima noastră și în acele nume scrise în pomelnice, (...) ne-am adus lui Hristos și ne ducem înapoi cu har și binecuvîntare pentru noi înșine și pentru cei care s-au pomenit” (A8); „Această zi a Învierii Domnului, *căci* fiecare duminică e zi a învierii, așa să o trăim” (A14).

În unele situații, oratorul preferă explicația sub forma unor **definiții**, folosind numeroase operațiuni de denotare cu scopul de a stabili semnificația termenilor utilizați:

³ Vom opera cu clasificarea strategiilor discursive întîlnită în studiul lui Florin-Teodor Olariu, *Interacțiunea verbală, între ritual și strategie*, publicat în „Philologica Jassyensia”, an III, nr. 2, 2007, p. 105-136.

⁴ *Ibidem*, p. 127.

⁵ Vezi și Rodica Zafiu, *Ethos, pathos și logos în textul predicii*, în „Text și discurs religios”, nr. 2, 2010, p. 35.

⁶ Vezi Oswald Ducrot, *Dire et ne pas dire. Principes de sémantique linguistique*, Paris, Herman, 1991, p. 69-79.

⁷ Citatele care ilustrează strategiile discursiv-argumentative globale sînt incluse în predici care intră în componența corpusului de texte anexat lucrării Sorin Guia, *Discursul religios. structuri și tipuri*, Editura „Universității Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014, p. 375-476; pentru a ușura consultarea textelor de referință, am păstrat numărul anexelor din corpusul amintit.

a) metoda *sinonomelor* (explicarea unui termen printr-un sinonim mai apropiat auditoriului): „Pentru că El (Duhul Sfânt – n.n.) lucrează nedespărțit de Tatăl și de Fiul *este numit și* Duhul lui Dumnezeu, Duhul lui Hristos, Duhul Domnului, Domnul însuși, Duhul înfierii și Duhul libertății” (A16);

b) metoda *analitică și sintetică* (explicarea se face prin descompunerea termenului în segmentele componente sau prin compunerea lui din aceste elemente); uneori denominațiunea se realizează prin intermediul enumerațiilor și al repetițiilor de tip anaforic: „El (Duhul Sfânt – n.n.) mîngîie, luminează, inspiră, învață, însuflețește, întărește și sfințește pe toți credincioșii. *El este* Sfânt și sfințește viața noastră prin cele șapte Sfinte Taine. *El este* atotînțelept și bun și ne călăuzește viața prin cele Șapte daruri ale Sale, care sînt: înțelepciunea, înțelegerea, sfatul, puterea, cunoștința, evlavia și frica de Dumnezeu (Isaia 11, 1)” (A16); „*Creștinismul*, osebindu-se de iudaism, islamism, budism și toate celelalte religii orientale, *e credința într-un Dumnezeu întrupat*”⁸ (A10);

c) metoda *demonstrativă* (explicarea se face prin utilizarea unor construcții echivalente, prin apelul la exemple semnificative): „Împărăția lui Dumnezeu – după cum o definește Sfântul Apostol Pavel – *înseamnă* pe scurt: «Dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfânt» (Romani 14, 17)” (A16); „E foarte ușor să-i descoperi lucrarea lui necurată care se face în noi. *De pildă* cu lăcomia stomacului, băgați de seamă că stomacul se umple dar pofta nu se satură” (A11); „Deci luați aminte la ce mîncăți căci uite așa pedepsește Dumnezeu nesocotirea postului cu boli și încă unele fără leac, *cum de pildă e cancerul*” (A11); „Iată, *de pildă*, cum se roagă unii” (A21);

d) prin intermediul *metodei implicării contextuale*⁹, înțelegerea unui fenomen este asigurată prin dezvăluirea contextului în care el apare: „așa se ruga Maica Domnului (A8); „Așa i s-au întocmit și cîntările acatistului (A8); „trebuie să spunem că această minue, *ce s-a produs în secolul al X-lea, în timpul împăratului Leon*, a fost prevestită de Sfântul Evanghelist Ioan” (A8).

Pe lângă tipurile de definiție normativă, descriptivă și condensată, care sînt legate în special de definiția științifică, *definiția oratorică* este o definiție în fapt aparentă, cu rol argumentativ, explicativ, facilitînd receptarea mesajului religios și contribuind la claritatea și concizia discursului. În A19, referirile la Fecioara Maria se fac la superlativ absolut: „Maica Domnului (...) este «mai înaltă decît cerurile», (...) este «mai curată decît strălucirile soarelui»” (A19); „Maica Domnului, ea însăși este Sfîntă a sfinților, Sfînta mai înaltă decît toți sfinții. La măsurile Maicii Domnului nu există nici un sfînt. Noi așa o cinștim pe Maica Domnului, ca pe cea mai înaltă dintre toți sfinții, ca pe cea mai aleasă, ca pe cea ce este unica în lumea aceasta” (A19).

⁸ Nicolae Steinhardt oferă o definiție clară și succintă a creștinismului.

⁹ Cf. George Vignaux, *L'argumentation. Essai d'un logique discursive*, Genève, Paris, Droz, 1976, p. 95 și urm.

Narațiunea și intervențiile explicative. În multe situații, observăm o încadrare în structura clasică a narațiunii: personaje, situație conflictuală, rezolvarea acesteia. Se recurge, uneori, chiar la formule specifice basmului, la ritmul alert al povestirii, la amplificare, toate facilitând asimilarea mesajului și menținând atenția receptorului: „datorită credinței lui, (...) *la un moment dat*, a arătat împăratului Saul că, el de fapt nu îl urăște” (A5); „din cădere în cădere oamenii ajunseseră, *la un moment dat*, să nu mai simtă decât ca o foarte mare durere această cădere” (A18); „Și la nuntă a mers Domnul Iisus, împreună cu Maica Sa și împreună cu ucenicii Săi. V-o amintiți, ați auzit-o de multe ori din Sfintele Evanghelii. *La un moment dat*, în timpul ospățului de nuntă, Sfânta Fecioară Maria a băgat de seamă că se isprăvise vinul” (A20).

Narativul se manifestă în discursul religios mai ales prin parabole (vezi A18, unde este narată și explicată pilda fiului risipitor) și pilde, prin valoarea lor explicativă, care se întrevăde în finalul acestora. În cuvântarea rostită de mitropolitul Antonie Plămădeală (A21), întâlnim pilda care face referire la blestemul atras în urma invocativelor de tipul „Să mă bată Dumnezeu! Să mă trăznească! Să mă fulgere! Să fiu al dracului!”: „Iată, de pildă, cum se roagă unii: Un creștin bun, trecînd pe lângă curtea unui vecin, îi zise: - Te-am auzit ieri rugîndu-te! - Te înșeli, îi răspunse acesta. Eu nu mă rog niciodată. Nu cred în Dumnezeu. - Așa știam și eu, tocmai de aceea m-am mirat ieri auzindu-te cum te rogi. Stăteai de vorbă cu cineva. Vă contraziceați în nu știu ce problemă și dumneata ziceai mereu: «Să mă bată Dumnezeu...!» «Să mă trăznească!» - «Să mă fulgere...!» Bagă de seamă, s-ar putea ca Dumnezeu să-ți asculte rugăciunea. Te-am auzit și altă dată zicînd: «Să fiu al dracului...!» Și acela te poate asculta și te poate lua în primire. Nu te rogi cum trebuie, dar iată că de rugat tot te rogi. Și te blestemi singur! Va fi luat aminte!”.

În cadrul secvențelor narrative este utilizată frecvent vorbirea directă, modalitate de organizare a textului ce conferă impresia de autenticitate, înviorează povestirii, apelîndu-se atît la relatarea la persoana a III-a, cît și la vorbirea directă. Chiar în timpul prezentării acestora, remarcăm intervențiile explicative. Tehnica narativă, alături de cea descriptivă, permit accesibilizarea unor fenomene supranaționale.

O serie de conectori, care stabilesc o ierarhie în cadrul etapelor ce intră în componența unei descrieri („în primul rînd”, „mai întîi”, „apoi”, „în sfîrșit”), orientează argumentativ discursul¹⁰: „Și am putea să spunem că dacă această sărbătoare se află în toată ortodoxia, această sărbătoare aparține *mai întîi* românilor” (A8); „El a căzut în vedenie, fiind izolat în Insula Patmos, tot în zi de duminică, și a văzut în vedenie, pe cer. *Mai întîi* a văzut cum spune în Apocalipsă: tunete și fulegere și trăsnete și strigăte și cutremur și glasuri înspăimîntătoare. *Și după toate acestea* a văzut o femeie înveșmîntată cu soare, care strălucea mai mult decât soarele. *Și aceasta* nu era alta decât Maica Domnului” (A8); „pe cînd ucenicii stăteau încuiați în casă de frica iudeilor, Iisus a intrat prin ușile încuiate, a stat în

¹⁰ Cf. Florin-Teodor Olariu, *op. cit.*, p. 128.

mijlocul lor și le-a spus: «Pace vouă!». *Apoi* s-a adresat direct lui Toma: «Toma, adu degetul Tău și pune-l în semnul cuielor Mele, adu mână ta și o pune în costa Mea și nu fi necredincios, ci fii credincios». *Și a spus* Toma cu umilință și cu părere de rău: «Domnul meu și Dumnezeuul meu!». Iar Iisus *i-a răspuns*: «Pentru că ai văzut, Toma, crezi; fericiți cei ce n-au văzut și au crezut» (A4); „Atît au putut să surprindă în cuvinte, să țină minte, cei ce au auzit-o la rugăciune și au privit spre strălucirea ei. *Și apoi*, toate acestea s-au istorisit că era biserica plină de credincioși” (A8); „*Și, tocmai* în smerenia Lui, cum ne învață adevărul dumnezeiesc, stă slava. *Iar* la a doua venire, în slavă coborînd. *Și atunci*, așa va crește umanitatea, pe treptele luminii” (A14).

Legat de logos identificăm conectori specifici¹¹, care sporesc forța argumentativă și care se manifestă ca mărci lingvistice ale argumentelor raționale:

a) indicatori care introduc macroargumentul: ***aș vrea să spun*** („Avem în față o nouă Europă, care ni se propune, *dar aș vrea să spun* răspiscat: Europa, nu Sodoma!” – A20; „*aș vrea să informez* pe toată lumea că aici, în zona Niculei, apa potabilă este o raritate și că izvoarele sînt foarte sărace și că, uneori, seacă de tot” – A20); ***eu aș vrea să mă opresc*** („*Eu aș vrea să mă opresc* astăzi asupra a două momente din viața Maicii Domnului” – A20); ***pe de o parte, pe de altă parte*** („Pentru că nu au această putere a lui Dumnezeu; *asta pe de o parte. Pe de altă parte*, dacă această credință a noastră este atît de bună și de sfîntă și de dreaptă, cred că se cuvine sau a sosit momentul pentru ca și noi să ne deschidem un pic spre buna vestirea ei” – A18);

b) conectori justificatori: ***fiindcă*** („și de acum încolo să faceți tot ce se poate face, *pentru ca* să contribuiți atît la întreținerea bisericii acesteia, și a altora, cît și la orice lucru și folos obștesc, *fiindcă* orice lucru făcut pentru altul cîntărește pentru noi înșine” – A21); ***de aceea*** („*De aceea* mai curînd întorci la credință pe un adversar, decît pe un căldicel” – A4; „Acoperămîntul său era o lumină nesfîrșită (...); *de aceea*, cei care au întocmit cîntările Maicii Domnului, n-au putut să exprime altfel decît că acoperămîntul Maicii Domnului este mai lat decît norul” – A8; „*De aceea* nu vă spun lucrurile acestea cu duh de ceartă” – A18); ***pentru că*** („*Pentru că* așa cum v-am spus de atîtea ori, nimic din Sfînta Evanghelie nu este gratuit” – A4; „Dumnezeu numără pașii omului și ei cîntăresc foarte mult la judecata de apoi, *pentru că* omul merge să săvîrșească un lucru bun” – A5; „pe la ceasul al patrulea din noapte, *pentru că* ei slujeau atunci la opaițe, au văzut de sus o lumină puternică” – A8); ***de fapt*** („această istorie, pe scurt, este, *de fapt*, istoria întregii noastre umanității” – A18; „Și, mai ales, cum îndrăznim să-i spunem: «Precum și noi iertăm», cînd *de fapt* n-am iertat? îl mințim pe Dumnezeu. *De fapt* îi spunem: «Și nu ne iartă nouă, precum nici noi nu iertăm pe cei care ne-au greșit nouă»” – A21);

c) conectori concluzivi: ***așadar*** („Din aceasta, *așadar*, poporul a găsit de cuviință să compună un cîntec de jale” – A18; „*Așadar*, iubii mei, atunci cînd

¹¹ Acești conectori sînt numiți și *indicatori de forță*; vezi Vincenzo Lo Cascio, *Gramatica argumentării. Strategii și structuri*, Meteora Press, București, p. 189-229.

vărsați o lacrimă de bucurie, o vărsați și în fața icoanei curăției desăvârșite a omului” – A20; „*Așadar*, iubiții mei, binecuvîntatea nunții și, prin aceasta, binecuvîntarea familiei” – A20; „*Așadar*, ceea ce ați făcut dvs. aici este un locaș de închinăciune” – A21); **deci** („*Deci* Mîntuitorul vine în lumea aceasta nu numai pentru cei credincioși sau numai pentru cei păcătoși, ci vine pentru cei care trăiesc în îndoială” – A4; „*Deci*, înainte de a pune mîna pe coasta lui Iisus, cum ceruse el, sau pe semnul cuielei, a strigat : «Domnul Meu și Dumnezeuzeu Meu»” – A4); **iată deci / deci iată** („*Iată deci*, pe cine avem ocrotitoare și mijlocitoare a noastră, pe Maica Domnului, care se îngrijește pentru fiecare suflet să ajungă la mîntuire” – A17; „*Deci iată*, fiul cel risipitor nu a plecat dintr-o casă străină, a plecat din casa tatălui său și a spus dă-mi ce este al meu” – A18);

d) conectori generalizatori: **de asemenea** („*De asemenea*, nu ajunge să nu juri strîmb, ci trebuie să nu juri deloc cu nici un fel de jurămînt” – A10); **altfel spus** („*Altfel spus*, după cum nu ne putem înfățișa lui Dumnezeu cu mîinile pătate de sînge, aidoma nu putem cuteza să ne apropiem de altar cu limba spurcată de vorbe urîte” – A10);

e) conectori modali: **așa cum** („*Pentru că așa cum* v-am spus de atîtea ori, nimic din Sfînta Evanghelie nu este gratuit, nimic nu este fără un sens” – A4; „să-și aibă urechea aplecată și pusă pe inima poporului, *așa cum* face doctorul la aceia pe care îi examinează” – A20);

f) conectori de adaos, de întărire: **mai cu seamă** („Știți cum este la țară și *mai cu seamă* în comunitățile mici; începe să se sușotească, să-și dea coate, să vorbească: ați văzut, ne-a chemat la nuntă și nu au avut ce să ne pună pe masă” – A20; „De aceea protestez împotriva anumitor măsuri, fie legislative, fie de celălalt ordin, care caută să provoace confuzie, ca noi toți, *mai cu seamă tinerii*, să nu mai deosebească binele de rău, ci să meargă de-a valma” – A20); **cu adevărat** („Așa i s-au întocmit și cîntările acatistului și *cu adevărat* Maica Domnului a rămas ajutoare” – A8; „Și, *cu adevărat*, mama alerga la toate mînăstirile unde apuca și pomenea mereu numele Maicii Domnului” – A8; „Avem, așadar, pildă vie că Maica Domnului, *cu adevărat*, cînd sîntem în necaz și ne rugăm, ne luminează” – A8; „trebuie să facem deosebirea între bolnavii de acest viciu, care sînt bolnavi *cu adevărat* din naștere și (...)” – A20; „înainte ca El să fi făcut vreo minune și să demonstreze că este *cu adevărat* Fiul lui Dumnezeu, au fost invitați la o nuntă în satul Cana din Galileia, un sat de pescari sărăcăcioși, de pe malul lacului” – A20).

Bibliografie

- Breton, Philippe, *L'argumentation dans la communication*, Éditions La Découverte, Paris, 1996
- Ducrot, Oswald, *Dire et ne pas dire. Principes de sémantique linguistique*, Paris, Herman, 1991
- Guia, Sorin, *Discursul religios. structuri și tipuri*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014

- Olariu, Florin-Teodor, *Interacțiunea verbală, între ritual și strategie*, publicat în „Philologica Jassyensia”, an III, nr. 2, 2007, p. 105-136
- Lo Cascio, Vincenzo, *Gramatica argumentării. Strategii și structuri*, traducere de Doina Condrea Derer și Alina Gabriela Sauciuc, Meteora Press, București, 2002
- Roventă-Frumușani, Daniela, *Semiotică, societate, cultură*, Institutul European, Iași, 1999
- Vignaux, George, *L'argumentation. Essai d'un logique discursive*, Genève, Paris, Droz, 1976
- Zafiu, Rodica, *Ethos, pathos și logos în textul predicii*, în „Text și discurs religios”, nr. 2, 2010

Texte de referință

- A1= Pastorală la Nașterea Domnului a ÎPS. Teofan, Mitropolit al Moldovei și Bucovinei (<http://www.crestinortodox.ro/pastorale/nasterea-domnului/pastoral-nasterea-domnului-2012-ips-teofan-138717.html>, accesat la data de 14 ianuarie 2013)
- A4= Predică rostită de Părintele Gheorghe Calciu Dumitreasa, în data de 18 aprilie 1999, la Duminica Tomei (http://www.ortodoxmedia.com/inregistrare/741/calciu_duminica_tomei, accesat la data de 14 decembrie 2012)
- A5 = Predică rostită la data de 2 oct. 2011 în biserica din satul Cojoci, comuna Crucea, județul Suceava de către Pr. Neculai Scheuleac
- A8 = Predica ÎPS Teodosie la hramul Mînăstirii Acoperămîntul Maicii Domnului din Dorna Arini (înregistrare din data de 1 octombrie 2011)
- A10 = Predică rostită de Pr. Nicolae Steinhardt la sărbătoarea Întîmpinării Domnului (<http://www.crestinortodox.ro/predici/predici-duminica/intampinarea-domnului-predica-parintelui-nicolae-steinhardt-71642.html>, accesat la data de 15 ianuarie 2012)
- A11 = Cuvîntare ținută de Părintele Arsenie Boca în ziua de 22.02.1942 (Despre lupta postului cu relele, <http://www.crestinortodox.ro/sfaturi-duhovnicesti/parintele-arsenie-boca-despre-lupta-postului-relele-68423.html>, accesat la data de 10 oct. 2012)
- A14 = Predică rostită de părintele Constantin Galeriu (<http://www.crestinortodox.ro/predici/predici-duminica/predica-duminica-lasatului-de-carne-128860.html>, accesat la data de 14 ianuarie 2013)
- A16 = Cuvîntare rostită de Părintele Sofian Boghiu la Praznicul Pogorîrii Sfîntului Duh (<http://www.crestinortodox.ro/predici/predici-duminica/predica-duminica-rusaliiilor-71605.html>, accesat la data de 20 decembrie 2012)
- A17 = Predică rostită de Părintele Teofan Popescu la Sărbătoarea Intrării Maicii Domnului în Biserică (21 noiembrie 2011), la Mînăstirea Putna, județul Suceava (<http://www.razbointrucuvant.ro/category/parinti-si-invatorii/parinti-de-la-putna/ieromonahul-teofan-popescu/>)
- A18 = Predică rostită de Părintele Arhimandrit Hrisostom Rădășanu (31 de ani, studii doctorale) la Sărbătoarea Întîmpinării Domnului (2 februarie 2012), la Mînăstirea Sihăstria Putnei, județul Suceava

- A19 = Predică rostită de Părintele Teofil Părăian la sărbătoarea Intrării Maicii Domnului în Biserică (<http://www.crestinortodox.ro/predici/predici-sarbatori/intrarea-biserica-maicii-domnului-71646.html>, accesat la data de 15 ianuarie 2013)
- A20 = Cuvîntul ÎPS. Bartolomeu Valeriu Anania la hramul Mînăstirii Nicula, județul Cluj, la data de 15 august 2000
(<http://www.youtube.com/watch?v=SMHhaBSLucY&feature=related>, accesat la data de 20 decembrie 2012)
- A21 = *De veghe întru păstrarea și apărarea dreptei noastre credințe* (Cuvînt rostit de ÎPS Antonie Plămădeală la sfințirea bisericii din Micfalău, jud. Covasna, în ziua de 28 noiembrie 1986; predica este inclusă în volumul *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989, p. 352-357)